KULTTUURIPOLIITTINEN SELONTEKO – Lausunto Kulttuuripoliittiseen selontekoon kirjailija- ja kääntäjäjärjestöiltä

Finlands svenska författareförening
Sanasto
Suomen Kirjailijaliitto
Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Finlands översättar- och tolkförbund
Suomen tietokirjailijat

KIRJA-ALA NYT JA TULEVAISUUDESSA

Kirjailijajärjestöjen yhteinen lausunto ja kooste kulttuuripoliittisen selonteon ohjausryhmälle kirja-alaa vahvistavista toimenpiteistä, joiden myötä kotimaisilla kielillä laaditulla kirjallisuudella ja niiden tekijöillä on vahva tulevaisuus. Toivomme, että selonteossa näkyvät luovan alan ammattilaiset – tekijät erityisesti siitä näkökulmasta, miten valtio voi heidän työtään edistää ja mahdollistaa.

Näkymä Suomen elinvoimaisesta kirja-alasta ja kirjallisuuden tekijöiden tulevaisuudesta 2040-luvulla

Kirjallisuuden vaikutus suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskunnan sivistykseen ja kehitykseen on voimakas vuonna 2045. Kirja-ala on merkittävä luovan alan työllistäjä, lukutaidon edistäjä ja kaikkien alojen osaamistason kehittäjä. Muuttuvassa maailmassa kriittinen lukutaito on ymmärretty elimelliseksi osaksi turvallisuutta ja kriisienhallintaa ja siihen panostetaan vahvasti myös taloudellisesti.

Kirja-alan aiemmin käyttämätön vientipotentiaali ja anti Suomen maakuvalle on otettu käyttöön, ja aktiivisen työn tuloksena kotimaisen kirjallisuuden ulkomaankaupan luvut ovat vihdoin vertailukelpoisia pohjoismaisten naapureidemme vastaaviin lukuihin. Kirjan luoma arvoketju on vahva ja sen työllistämisvaikutukset ovat suuret. Investoinnit tutkimukseen, kehitykseen ja innovaatiotoimintaan (TKI) kattavat myös luovat alat. Sen myötä kirjallisuuden tekijät ovat merkittävä osa yrittäjille tarkoitettua rahallista tukiverkkoa.

Tähän kaikkeen on päästy siksi, että valtiovalta on johtanut ja johtaa edelleen kirjallisuuspolitiikkaa strategisesti ja kokonaisvaltaisesti. Resursointi lukemisen edistämiseen, kirjallisuuden tekijöiden toimeentulon varmistamiseen, viennin edistämiseen ja tuotannon tukemiseen on toteutettu tutkittuun tietoon - eli alan kattavaan toimialaselvitykseen - nojaten tehokkaimmalla mahdollisella tavalla.

Strategisen kehittämisen ja rakenteita korjaavien toimenpiteiden seurauksena kirjailijat ja kääntäjät tulevat 2040-luvulla toimeen työllään. Valtio on palauttanut tekijät arvoketjun erottamattomaksi osaksi tehokkaiden kirjallisuuden edistämiskeinojen avulla. Tulonmuodostuksen ongelmiin on löydetty ratkaisut kehittämällä apurahajärjestelmää sekä määrittämällä asianmukaiset ja oikeasuhtaiset tekijänoikeuskorvaukset eri julkaisumuotojen osalta lain edellyttämällä tavalla. Tekijänoikeuksista sopimista on vahvistettu, ja se on tuonut kaupallisen myynnin ja julkisen rahoituksen rinnalle mahdollisuuksia kerätä luovan alan tekijöille lisää yksityistä rahaa. Tämä on vahvistanut kirjallisen kulttuurin asemaa, kun eri teoksista on luvan kanssa mahdollisuus nauttia useammilla tavoilla.

Kukaan tai mikään toimija ei oleta, että toisen luovaa kirjallista työpanosta voi käyttää lupaa kysymättä tai ilmaiseksi. Myös valtio omalta osaltaan näyttää tässä esimerkkiä vahvistamalla kulttuurisen pääoman merkitystä ja pitämällä huolta tekijöiden oikeuksista. Kirjallisuuden kirjastokäyttö on kokonaisuudessaan ja oikeudenmukaisesti korvauksen piirissä, ja lainauskorvaukset ovat suuruudeltaan vähintään pohjoismaisella tasolla. Kirjastojen kokoelmat ovat edelleen laajat ja monimuotoiset. Kulttuurirahoitus takaa myös vähälevikkisen laatukirjallisuuden saatavuuden. Kaikenikäisillä on pääsy kirjan pariin asuinpaikkaan ja terveydentilaan katsomatta. Kirjastot palvelevat laajasti eri kielillä.

Monimuotoisen ja moniäänisen kirjallisuuden ansiosta suomalaisten lukutaito ja -into ovat maailman kärkikastia – lukeminen on edelleen suomalaisten lempitapa nauttia kulttuurista. Kirjallisuuden ansiosta kaikki kotimaiset kielet ovat käytössä elinvoimaisina, ja kirjallisuus on ymmärretty alaksi, joka kannattelee sekä sivistystä että kansallista identiteettiä ja resilienssiä. Valtio tukee kirjallisuuden tekijöiden työtä ja sitä, että myös ei-kaupallisista aiheista ja tieteestä voidaan kirjoittaa kotimaisilla kielillä ja kotimaisesta näkökulmasta.

Kirjailija ja kääntäjä on vuonna 2045 ammatteja muiden joukossa. Kirjailijoiden ja kääntäjien sosiaaliturva on yhdenvertainen palkansaajien kanssa. Kirjailijat ja kääntäjät saavat eläkettä, joka mahdollistaa arvokkaan ikääntymisen ja toimeentulon. Kirjallisuuden alan ja ansainnan vahvistumisen myötä nuoret uskaltavat kouluttautua ja hakeutua alalle töihin. Valtion ylimääräisellä taiteilijaeläkkeellä korjataan ne valuviat, joita taiteilija-apurahojen alkuaikoina ei osattu hahmottaa. Paine ei ole enää yhtä kova uusien eläkkeiden myöntämiselle luovan alan työntekijöiden eläketurvan ollessa tasavertainen muiden ammatinharjoittajien kanssa.

Miten tämä tehdään osana kulttuuripoliittista selontekoa?

Kirja-ala voi mahdollistaa sekä tekijöille että suomalaiselle yhteiskunnalle paljon aineellista ja kulttuurista hyvää. Toivomme, että kirja-alan tulevaisuuden tarpeet kartoitetaan kulttuuripoliittisessa selonteossa kolmesta näkökulmasta:

1) Kirjallisuuden tekijöiden toimeentulo ja toimintaedellytykset
2) Kirja-ala ja sen arvoketjut liiketoimintana
3) Lukemisen ja lukutaidon edistäminen

1. Kirjallisuuden tekijöiden toimeentulo ja toimintaedellytykset

Kirjailijoiden ja kääntäjien **apurahajärjestelmää** pitää kehittää ja parantaa määrätietoisesti. Apurahat ovat investointeja kieleen, elävään kulttuuriin ja moniääniseen kirjallisuuteen – niiden merkitys on yksinyrittäjänä tai itsensätyöllistäjänä toimivalle kirjallisuuden tekijälle samankaltainen kuin yritystuki yritykselle. Apurahojen turvin Suomeen syntyy uutta kotimaista ja kotimaisille kielille käännettyä kirjallisuutta, mikä taas on edellytys kielen ja kulttuurin aktiivisena ja elävänä säilymiselle sekä alalta toivotulle yhteiskunnalliselle hyvälle ja taloudelliselle kasvulle.

Sopimuslisenssijärjestelmän kehittäminen helpottaisi kirjallisuuden käyttöä ja edistäisi kansalaisten mahdollisuuksia nauttia kirjallisista sisällöistä eri tavoin, kun käytöstä sopiminen olisi luvanhakijalle mutkatonta ja nopeaa. Sopimuslisenssijärjestelmän kehittäminen olisi myös tehokas ja

yksinkertainen keino lisätä yksityisen rahan määrää kaikilla luovilla aloilla. Tällä hetkellä käyttölupien myöntämisprosessi on kankea ja hidas. Tekijänoikeuslaissa on säädetty erillisistä lisenssialueista esimerkiksi radio- ja tv-käytön osalta: lisensoidulla alueella tekijänoikeusjärjestö voi myöntää lupia kyseisellä alalla kaikkien tekijöiden teosten osalta. Muilla käyttöalueilla tekijänoikeusjärjestö tarvitsee tekijältä aina suoran valtuutuksen voidakseen myöntää lupia teosten käyttöön. Lupaprosessi hankaloituu ja pitkittyy entisestään, kun ollaan tekemässä kattavampia sopimuksia. Pohjoismainenkin yhteistyö olisi sujuvampaa, jos Suomessa otettaisiin käyttöön Ruotsissa ja Tanskassa jo käytössä oleva, suomalaista järjestelmää laajempi ja kattavampi sopimuslisenssijärjestelmä.

Kirjallisuutta käytetään Suomessa paljon myös kirjastojen kautta. Tämän vuoksi **kirjallisuuden kirjastokäytön korvaamisella** on iso merkitys tekijöiden toimeentulon turvaamisessa. Lainauskorvaus ja e-lainauskorvaus kattavat suuren osan yleisten kirjastojen ja korkeakoulukirjastojen kirjallisuuden käytöstä, mutta ns. verkkokirjahyllyissä tarjolla olevien teosten jättäminen korvausten ulkopuolelle saattaa yhä teokset ja tekijät eriarvoiseen asemaan. Lisäksi saavutettavuuskirjasto Celian korvaamatta jäävät lainat hipovat vuosittain jo miljoonaa. On kestämätöntä, että tällä hetkellä lukemisen ja kirjallisuuden merkitystä korostava valtio päättää käyttää kirjallisuutta ilmaiseksi tekijöiden kustannuksella. Verkkokirjahyllyt ja kaikki Celiasta tehtävät e-kirja- ja e-äänikirjalainat on otettava pikaisesti kirjastokäytön korvauksen piiriin.

Kulttuurin ammattilaisten ja erityisesti itsensätyöllistäjien **työttömyys-, eläke- ja sosiaaliturvan kehittäminen** on ensiarvoisen tärkeää, jotta luovalla alalla työskenteleminen ei aja alan ammattilaisia ahdinkoon. Järjestelmän tulee ottaa huomioon kirjallisuuden tekijöiden kohdalla apurahat, tekijänoikeuskorvaukset, esiintymis- ja kirjoituspalkkiot sekä osa- ja väliaikainen työnteko. Sosiaaliturvan tulee kohdella freelancereita ja yksinyrittäjiä tasapuolisesti ja kannustaa työskentelemään aloilla, joilla kokoaikatyötä on koko ajan vähemmän tarjolla. Valtion ylimääräinen taiteilijaeläke on olennainen osa kirjallisuuden tekijöiden sosiaaliturvaa niin kauan kun sosiaaliturvan ongelmat on korjattu, ja työuransa taiteilijoina tehneet eläkeläiset ovat tasavertaisessa asemassa muiden ammatinharjoittajien kanssa.

2. Kirja-ala ja sen arvoketjut liiketoimintana

Tekijänoikeudet ovat luovan työn elinehto. Tekijänoikeuksia koskevan sääntelyn tulee pysyä mukana ajassa ja muuttuvassa maailmassa. Lainsäädännön pitää pystyä suojaamaan luovaa työtä, kun tavat kuluttaa kirjallisuutta muuttuvat. Juuri nyt täytyy kartoittaa digitaalisen murroksen kirja-alalle tuomat muutokset viimeisen kymmenen vuoden ajalta. Samalla pitää varautua seuraavien vuosien aikana tuleviin toimintaympäristön muutoksiin ennakoivasti siten, että kirjallisuuden tekijöiden mahdollisuudet ansaita luovalla työllään säilyvät ja parantuvat. Jos kirja-alalla ei panosteta alkutuotantoon, alalta potentiaalisesti saatavat merkittävät työllistämisvaikutukset, vienti ja muu yhteiskunnalle syntyvä aineellinen hyvä eivät voi toteutua.

Haasteen arvoketjulle, tekijänoikeuksille ja lainsäädännölle luo myös **tekoäly,** jonka kehitys muuttaa kirjallisuuden tekijän ja koko kirja-alan toimintaympäristöä. Tekoälylainsäädännössä on huomioitava tekijänoikeudet.

Kirja-alalle pitää turvata tarvittaessa lainsäädännön avulla **sujuva sopimuskulttuuri** ja sitä kautta reilu tulonjako pienen kielialueen kielen ja rikkaan kirjallisen kulttuurin säilymiseksi. Tällä hetkellä

erityisesti digitaalisissa liiketoimintaympäristöissä eli äänikirjojen striimauspalveluissa tapahtuva oikeuksista sopiminen ei ole tekijälle sujuvaa eikä korvausosuus ole asianmukainen ja oikeasuhtainen. Alustabisnesmalli ei ole tekijöille reilu eikä tue heidän asemaansa ja ansaintaansa. Hallituksen on tarpeen selvittää, onko asiaan mahdollista vaikuttaa lainsäädännöllä.

Kirja-alalla on pieniä kustantamoja, kirjakauppoja ja agentuureja, jotka jäävät puristuksiin isojen kansainvälisten yritysten paineessa. Monipuolisen ja elinvoimaisen kirjallisuuden saatavuuden vuoksi **alan liiketoiminnan tukemiseen** pitää kehittää keinoja. Näitä ovat esimerkiksi yritystukien soveltaminen kirja-alalle, kirjojen ostamisen mahdollistaminen virkistysseteleillä ja kirjojen alv-kannan laskeminen. Luovan alan elinvoimainen liiketoiminta on edellytys kulttuuriviennille.

Lisäksi osana kokonaisuutta täytyy tarkastella myös **kirjakauppojen roolia**. Kivijalkakirjakaupat ovat huvenneet, mutta silti hallitus suunnittelee kirjan arvonlisäveron nostamista. Kirja-alan näkemyksen mukaan kirjojen arvonlisävero pitäisi laskea nollaan. Näin kirja säilyisi kaikille saavutettavana. Suomi tuskin haluaa olla lukemisen superverottaja Euroopassa!

Kirjallisuusviennin pullonkaulat pitää tunnistaa ja poistaa. Suomalaiselle kirjallisuudelle on kysyntää maailmalla. Suomen kirjallisuusvienti on kasvanut vuosittain, esimerkiksi vuonna 2022 peräti viisi prosenttia.

Luovilla aloilla toimii moninainen joukko tekijöitä ja yrityksiä. Kirjallisuuden tekijöiden työskentelyedellytykset ja -olosuhteet ovat erilaiset kuin muilla kulttuurialan toimijoilla. Monelta kulttuurin ja taiteen alalta on jo olemassa toimialaselvityksiä, joiden pohjalta alojen erityispiirteet tunnetaan ja niiden kehittämistä on helppo edistää. Kirja-alalta tämä puuttuu edelleen: Alaa ei tilastoida kokonaisuutena, eikä siitä ole tehty itsenäistä selvitystä. Kirja-alan kokonaisvaltaista kehittämistä varten **pitää toteuttaa perusteellinen selvitys.**

3. Lukemisen ja lukutaidon edistäminen

Lukutaito on kansalaistaito – lukutaito luo hyvinvointia, edistää demokratiaa ja toimii kilpenä hybridivaikuttamista vastaan. Elävä, oma kieli ja kirjallisuus vahvistavat psykologista puolustustahtoa. Lukutaito kehittyy kuitenkin vain lukemalla – tämän vuoksi selonteossa tulee nostaa esiin **kaikenikäisten lukutaidon edistäminen ja monipuolisen lukutaidon merkitys**. Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmakirjauksia mukaillen on tärkeää jatkaa lukutaitostrategian toimeenpanoa, vahvistaa lasten ja nuorten lukutaitoa ja huolehtia kirjastopalveluiden saavutettavuudesta.

Kirjastot tuovat kirjallisuuden kaikkien ulottuville – niillä on olennainen rooli lukutaidon edistämisessä ja kulttuuriperinnön säilyttämisessä. Elinvoimainen kirjastolaitos merkitsee tasa-arvoa ja sivistystä, moniäänisellä kirjallisuudella voidaan kasvattaa ymmärrystä ja yhteishenkeä myös eriarvoistumista ja rasismia vastaan. Selonteossa tulisi selvittää, miten kirjastoille voidaan turvata riittävät määrärahat toimintaa ja aineistohankintoja varten myös tulevaisuudessa. Kirjojen kirjastolainaaminen on koronavuosia lukuun ottamatta säilynyt samalla tasolla tai kasvanut, ja fyysisten kirjojen rinnalle on yleistynyt myös e-kirjojen ja e-äänikirjojen käyttö.

Jokaisen Suomessa luetun kirjan takana on työnsä parissa uurastanut **kirjailija tai kääntäjä**. Jotta tarjolla olisi jatkossakin laadukasta ja moniäänistä suomalaista kirjallisuutta ja kotimaisilla kielillä kirjoitettua maailmankirjallisuutta, on pidettävä huolta siitä, että kirjallisuuden tekijät tulevat toimeen omalla työllään. Kirjastolainaamisesta maksettavat korvaukset ovat yksi osa tätä toimeentuloa. Fyysisiä teoksia koskeva lainauskorvaus on aika nostaa takaisin pohjoismaiselle tasolle: määrärahaa on korotettu edellisen kerran vuonna 2016, ja sen jälkeen elinkustannukset ovat nousseet 20 prosenttia. Lisäksi on tärkeää, että valtio toimii tekijöiden oikeudet huomioiden: tällä hetkellä osa kirjastojen sähköisestä kirjallisuuden käytöstä jää edelleen korvaamatta.

Vaikka kirjallisuuden tekijät haluaisivat ansaita elantonsa ensisijaisesti työllään, joutuvat he nykyään yhä useammin elämään epävarmuudessa. Moni joutuu tekemään kirjailijan- ja kääntäjäntyönsä ohella myös muita töitä. Samalla kirjallisuuden tekijä kuitenkin työllistää työllään useita muita ammattikuntia, kuten kustantamoita, kirjakauppoja, luku- ja kuunteluaikapalveluita, kirjastoja, elokuva- ja teatterialaa, tapahtuma-alaa, studioita, kirjapainoja ja mediaa. Kerrannaisvaikutukset ulottuvat turismiin ja teollisuuteen.

Ennen kaikkea kirjallisuuden tekijä kuitenkin pitää työllään yllä ajattelu-, kirjoitus ja lukutaitoamme.

_____

Keinot vision saavuttamiseksi syntyvät ymmärryksestä, että ilman kirjailijaa tai kääntäjää ei ole kirjallisuutta. Ilman kirjallisuutta ei myöskään synny alan tuottamiin verotuloihin, työllisyyteen, teosten jatkokäyttöön, lukutaitoon, kansalaisten sivistykseen, terveyteen ja elämänlaatuun liittyviä hyviä vaikutuksia. Jakelukanavien ja saatavuuden lisäksi on siis pidettävä huolta siitä, että Suomessa voi jatkossakin toimia luovassa työssä ja tulla tällä työllä toimeen.

Lähivuosille suuntautuvia keinoja tulevaisuudenvision saavuttamiseksi:

1) Toteutetaan toimialakohtainen selvitys kirja-alalta. Monelta eri taiteen alalta on tehty kattavia toimialaselvityksiä, joiden pohjalta alan erityispiirteet tunnetaan. Kirja-alalta selvitystä ei ole tehty eikä sitä tilastoida kokonaisuutena. Näin kirja-alasta ei ole olemassa yhtenäistä tietopohjaa. Tutkitun tiedon pohjalta tehdyt päätökset kuitenkin takaavat sen, että alaa kehittävät toimet voidaan kohdentaa tarkasti, toimivasti ja kustannustehokkaasti. Kulttuuripoliittisen selonteon yhteydessä onkin välttämätöntä tehdä kirjallisuuden toimialan kattava kokonaisselvitys.

2) Kehitetään apurahajärjestelmää. Apurahan merkitys on yksinyrittäjänä toimivalle luovan alan tekijälle samankaltainen kuin yritystuki yritykselle. Apuraha mahdollistaa pitkäjänteisen työskentelyn ja on kirjailijan työn tärkeä rahoitusmuoto. Ilman apurahaa ei voi pitää yllä monipuolista ja rikasta kirjallista kulttuuria pienellä kielialueella.

3) Turvataan tasavertainen sosiaaliturva kirjallisuuden tekijöille. Sosiaaliturvan on kohdeltava luovilla aloilla työskenteleviä freelancereita ja yksinyrittäjiä yhdenvertaisesti muiden kanssa. Sosiaaliturvassa tulee huomioida apurahat, tekijänoikeuskorvaukset, esiintymis- ja kirjoituspalkkiot sekä osa- ja väliaikaisen työnteon tulot. Etenkin kirjailijan ja kääntäjien ammateissa kokoaikainen työsuhde on harvinainen, kun ansaintamalli perustuu palkkioihin ja tekijänoikeuskorvauksiin. Työttömyysturvan ehdot ja eläkekertymän puuttuminen eivät saa ajaa luovan alan ammattilaisia taloudelliseen ahdinkoon.

4) Varmistetaan kirja-alan ja sen tekijöiden toimintaedellytykset muuttuvassa maailmassa ja tekoälyn aikakaudella. Tekijänoikeuslainsäädännön pitää pystyä suojaamaan luovaa työtä, vaikka tavat kuluttaa kirjallisuutta ja kulttuuria muuttuvat. Toimintaympäristön muutosten ja tarpeiden tasalla olevien lakien kautta voidaan luoda terve ja toimiva pohja luoville aloille koko arvoketju huomioiden. Vahva tekijänoikeussuoja luo jatkossakin pohjan luovalle kirjoittamistyölle, ammattimaisesti toimivien kirjailijoiden ja kääntäjien toimeentulolle sekä luoville aloille elinkeinona.

5) Suojataan kirjallisuuden tekijöiden neuvotteluasemaa ja oikeuksia oman työnsä tuloksiin. Digitaalinen murros on tuonut mukanaan uudet haasteet alan sisäisiin sopimusmalleihin ja markkinalogiikkaan. Kirjallisuuden tekijöiden tulot ovat laskeneet merkittävästi kansainvälisten suoratoistopalvelujen vallattua suomalaiset kirjamarkkinat. Tekijänoikeuslain uudistukset mahdollistavat vaikuttamisen tekijän heikkoon asemaan sopimuskäytännöissä, mutta lain toteutumiseen tarvitaan valtionhallinnon apua. Kansallisilla lainsäädännön keinoilla pitää voida suojata oman kieltä ja kulttuuria.

6) Otetaan vastuullisesti kaikki kirjallisuuden kirjastokäyttö korvauksen piiriin. Suomessa kirjallisuuden kirjastokäyttöä koskeva korvausjärjestelmä on nähty tärkeäksi ottaa käyttöön, jotta tekijöille voidaan korvata heidän teostensa ilmaista kirjastokäyttöä. On tärkeää, että valtio myös itse toimii tekijöiden oikeudet huomioiden: e-lainauskorvaukset on ulotettava myös ns. verkkokirjahyllyissä oleviin teoksiin, ja saavutettavuuskirjasto Celian lainat on otettava tasavertaisesti ja tosiasiallisen käytön mukaan korvauksen piiriin.

7) Mahdollistetaan yksityisen rahan lisääminen luoville aloille. Kirjallisuuden jälkikäytön sopimista on sujuvoitettava, jotta teosten käyttöä voidaan luvallisesti kasvattaa. Näin vahvistetaan luoville aloille tulevaa yksityistä rahaa ja uusien käyttötapojen ympärille syntyviä liiketoimintamalleja. Yksi keino tämän toteuttamiseen on sopimuslisenssijärjestelmän kehittäminen.

8) Lasketaan kirjan arvonlisävero nollaan. On ristiriitaista, jos lukemisen merkitystä ja lukutaidon arvoa korostava valtio kuuluu kirjallisuuden superverottajien joukkoon.

9) Huolehditaan siitä, että kirjastoilla on resurssit toteuttaa lakisääteistä tehtäväänsä. Elinvoimainen kirjastolaitos merkitsee yhdenvertaisuutta ja sivistystä. Kirjastot ovat osa suomalaista menestystarinaa. Seinien ja käyttöliittymän lisäksi kirjastoilla täytyy olla mahdollisuus tehdä lukutaitotyötä ja hankkia kattavasti kirjallisuutta. Kirjastot tuovat

kirjallisuuden kaikkien ulottuville – niille on turvattava riittävät määrärahat toimintaa ja aineistohankintoja varten myös tulevaisuudessa.

10) Tehdään suomalaisista maailman lukutahtoisin ja -taitoisin kansa! Lukutaito on kansalaistaito – hyvä lukutaito toimii kilpenä hybridivaikuttamista vastaan. Elävä, oma kieli ja kirjallisuus ovat tärkeitä jokaiselle kansakunnalle. Jatketaan lukutaitostrategian toimeenpanoa: lukemisen edistäminen on pitkäjänteistä työtä, jota pitää tehdä tiiviissä yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön, opetushallituksen, alan järjestöjen, kirjastojen ja kustantamojen kanssa.